

2 $\frac{1945}{3}$

К О В Ч Е Ж И Ћ

ПРИЛОЗИ И ГРАЂА О ДОСИТЕЈУ И ВУКУ

УРЕДНИК
ЂУРО ГАВЕЛА

КЊИГА ТРЕЋА

БЕОГРАД
1960

— kao što Đuro Hepler, peneznik Matice priznaје“ (Архив САНУ, бр. 7973/28). Уз писмо је послата и потврда, која гласи: Podpisani primio jest četerdeset forintih srebra za Maticu ilirsku u Zagrebu, od visokoučenoga Gosp. Dra Vuka Stefanovića Karadžića po rukuh profesora V. Babukića, što time sa prie položenih f. 10 — to čini f. 50 ukupno. Svedočim time u Zagrebu. Đuro Hepler, peneznik Matice 4 svibnja 1858.“

Као што видимо, Вук је постао утемељитељ Матице илирске тек ше-снаест година по њеном оснивању, иако је с људима из тог круга имао и раније неких веза (подсјетимо се да је још 1841, дакле прије оснивања Матице илирске, штампао у „Danici ilirskoj“ *Objavljenje* на прву књигу *Srpskih narodnih ijesama*; да је први тајник Матичин био В. Бабукић, Вуков пријатељ и ревно-сни скупљач претплатника на његова дјела; да је Вук у „Kolu“ (часопису, који је био у неку руку издање Матице илирске) објавио чланак *Odgovor g. Vuka Stef. Karadžića* (Вјекославу Бабукићу); да је најзад и познати *Књижевни goiовор* нека врста језичке нагодбе између Вука и илирског покрета).

Г. Д.

ДУЖИНА СУФИКСОВОГ ВОКАЛА КОД ПРИСВОЈНИХ ПРИДЕВА НА -ИН И -ОВ (-ЕВ) У ВУКА И У ДАНАШЊЕМ ТРШИЊКОМ ГОВОРУ

У „Нашем језику“¹ учињен је и образложен предлог да се у савременом српскохрватском књижевном језику допусти, поред Вукових облика ових придева без дужине суфиксовог вокала (*сѣсѣрин, мѣмков, дѣв* и сл.), и употреба облика с дугим вокалом суфикса (*сѣсѣрин, мѣмков, дѣв* и сл.). То је учињено пре испитивања данашњег тршињког говора. Проучавањем савременог тршињког говора утврђено је² да он познаје само облике с дугим суфиксовим вокалом. Тим поводом учињене су ове две констатације:

прво, да „чињеница што ова дужина постоји и у тршињком говору оправдава... предлог да се та дужина призна и у књижевном језику...“³;

друго, да „није лако објаснити зашто код Вука суфикси присвојних придева на -ов, -ев и -ин немају дуг вокал кад та дужина постоји и у савременом дробњачком и у савременом тршињком говору“⁴. Овде је додато: „Једно се ипак сигурно може рећи: ова је дужина свакако прилично стара у западној Србији. Списак говора у којима се она јавља указује на једну, и то прилично стару изгласу србијанско-војвођанско-славонску“⁵.

Питање је, дакле, и даље отворено: какве све закључке сугерира чињеница што је код Вука *сѣсѣрин, мѣмков, дѣв*, а на Косову и Метохији⁶, у пљеваљском⁷,

¹ *Наш језик*, нова серија, VIII, св. 5—6 (1957), 184—188.

² *Јужнословенски филолој*, XXIII, 267—268.

³ о. с., 267—268.

⁴ о. с., 267.

⁵ *loc. cit.*

⁶ Гл. Елезовић, *Речник косовско-мѣтохиској дијалектиа*, I (*Ангрин*, стр. 16) и II (*очѣв*, стр. 47).

⁷ Гојко Ружичић, *Српски дијалектолошки зборник*, III, 141—142.

у Пиви и Дробњаку⁸, Ускоцима⁹, Тршићу¹⁰, Поцерини¹¹, Мачви¹², Срему¹³ и Славонској Посавини¹⁴ *сѣсирин, мѣмкѣв, дчѣв* (или сл.)?

Засад — у могућности смо да дамо ове и овакве закључке:

први — сигуран. Овде је у питању дуљење пред сонантом¹⁵. Оно је настало као последица губљења полугласника у слабом положају¹⁶. Полугласник је у слабом положају изгубљен већ од краја XI века¹⁷. Тада, дакле, почиње процес који доводи до дуљења. Ово је податак који историја српскохрватског језика може да пружи као доказ за старину овога процеса. И као још један доказ да је та појава поодавно у системи говора који су дали основни лик западносрбијанским говорима;

други закључак — више као претпоставку. У вези с њим треба узети у обзир ове околности:

а) У Тршић се у другој половини XVIII в. становништво досељавало из Херцеговине, Бањана, Пиве и Дробњака¹⁸; у првој половини XIX в. било је досељавања и из Босанске Крајине¹⁹.

б) Вук је старином из Дробњака²⁰. Отац му се такође родио у Тршићу²¹. Дед Вуков Јоксим „из Дробњака из села Петнице населио се у Србију“²².

в) Овакав ред идеја сугерира закључак да је и Вук у своме говору могао имати ову дужину. На изванредан начин, наиме, косовско-метохијски говор је доказ да је старије становништво Србије и само могло имати ову дужину. А пљеваљски говор, као и говор Пиве и Дробњака, доказ је да су је и динарски досељеници такође имали. Мачвански је, пак, говор доказ да ни босански досељеници нису реметили ове дужине. — У вези с Вуком треба рећи и ово. У првом издању *Рјечника* он ипак још није био сасвим начисто са својом акцентуацијом. Употребљавао је у ствари три знака за акценте, четврти само као диференцијални знак за значење (*јѣрица — јѣрица*)²³. А што је најважније, и сам у Предговору каже да дужину не обележава у глаг. именица типа *иѣсање, сѣру-*

⁸ Јован Л. Вуковић, *Српски дијал. зборник*, X, 274—275.

⁹ Милија Станић, *Гласник САН*, V, 2, 329.

¹⁰ *Јужнословенски филолоџ*, XXIII, 267—268.

¹¹ М. С. Московљевић, *Акц. сисѣ. њѣц. љѣвѣра*, стр. VI и 38.

¹² *Pitanja književnosti i jezika*, knj. IV i V, sv. B, str. (127—134), 132.

¹³ Мој материјал.

¹⁴ Стј. Ившић, *Rad*, 196, 156—157.

¹⁵ *Српски дијалектолошки зборник*, X, 275. Мада код придега на *-ин* може бити у питању и чување старе дужине.

¹⁶ А. Белић, *О чакавском*, *Zbornik u slavu V. Jagića*, 454.

¹⁷ А. Белић, *Српскохрватски језик*, Нар. енци. Ст. Станојевића, IV, 393/2.

¹⁸ Боривоје Милојевић, *Рађевина и Јагар*, Српски етнографски зборник, XX, 757.

¹⁹ о. с., 757.

²⁰ Љуб. Стојановић, *Живот и рад Вука Сѣф. Караџића* (Бгд., 1924), стр. 1.

²¹ loc. cit.

²² loc. cit. — Стојановић цитира неизд. преп.

²³ Вук. Ст. Караџић, *Српска ирамаѣика уз I изд. Српског рјечника* (1818), стр. XXXVI.

иће и сл., истичући да се она у том облику јавља по правилу²⁴. Можда је из истих разлога не бележи ни код придева на *-ин, -ов, (-ев)*. — Што се, пак, тиче другог издања *Рјечника* (1852), оно је рађено уз помоћ Даничићеву²⁵. Ново-сађанин Даничић у своме говору свакако није имао ове дужине: у приличном броју категорија у војвођанским се говорима дужине скраћују²⁶. Па је већ Даничић могао сугерирати Вуку да ни у II изд. *Рјечника* не покаже ову дужину. Сем тога, путујући по нашој земљи Вук се уверио да има још говора који не познају те дужине. И све су те околности биле довољне да Вук и ову особину свога говора жртвује у интересу нашега књижевног језика као целине. То је радни стил великога Вука.

Берислав М. Николић

АЛЕКСАНДАР БЕЛИЋ И ЊЕГОВ ОДНОС ПРЕМА КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ ВУКА И ДОСИТЕЈА¹

Недавно преминули Александар Белић многим је од нас, овде присутних, био универзитетски професор, то јест непосредни учитељ. С друге стране, и многим у нашем народу уопште, представницима најразличитијих струка, на овај или на онај начин, био је такође учитељ, пригодни, необавезни учитељ са јавних предавања, из чланака по часописима и новинама, из популарних књига, из познатог *Правописа*, из радио-емисија итд. Нема културног човека ма које професије у нашој средини који на неки начин није долазио у додир са идејама Александра Белића, који није био подстакнут да размишља о ономе о чему је Белић говорио, да то било како доживљава. Александар Белић је био већ деценијама појам, име на врхунцима наше националне културе — јер је језик и брига о језику један од видова националне културе и бриге о њој; а због својег изузетно широког општег образовања и интересовања, због великих организаторских способности и личног угледа, он је стајао и на врховима нашег научног живота уопште.

Управо стога што је угисак о њему још увек толико снажан, немогућно је рећи о њему све и рећи тачно. Тешко је говорити чак и о једној ограниченој области његовог рада, као што ће се данас овде покушати. Ту су још увек наша лична осећања и ожалостњеност, ту су моменти пијетета. Дубљих анализа, резимеа његовог целокупног рада још не може бити и дуже време неће бити. Ми још нисмо свесни колико има, у његовим многобројним чланцима који се налазе, нпр., готово у свакој књизи *Јужнословенској филолоа*, у свакој свесци

²⁴ loc. cit.

²⁵ *Српски рјечник* (1852), Предговор, стр. 3. — Вук каже за Даничића да „се трудио око превођења ријечи на Њемачки и на Латински језик и око поправљања и надгледања у штампању“. Овим, разуме се, не треба искључити ни консултације друге врсте.

²⁶ *Јужнословенски филолоа*, XX, 279—281.

¹ Комеморативно предавање, одржано 7. III 1960. у Друштву за проучавање Доситеја и Вука.